

Na veivaqaseni, veivakalolomataki se veisagai tawakilikili e rawa ni yaco ena mona livaliva kei na vuravura qo. E sega ni dodonu se vinaka, veitalia na gauna se na inaki e yaco kina. Ke sa yaco oti vei iko se vua e dua nomu itokani, mo ripotetaka se tukuna vei ira na ovisa.

Dau nanuma talega, ke o a vaqaseni, vakalolomataki se vakasaurarataki, e sega ni bale vei iko, ka vinaka mo kere veitokoni kina.

Na Veivakasaurarataki ni Veiyacovi – qo na kena dau vakasaurarataki na gone me veiyacovi, wili kina na kucu se via kucu kei na veitarai tawakilikili. Ke o gone, e tabu ni dua e vakaraitaka vei iko na itaba se iyaloalo ni veiyacovi se me wasea vei iko ena mona livaliva.

Na Veivakalolomataki tawakilikili – qo ni dua e vakasabaliatata nona itutu vakatamata nuitaki se vakaitutu levu me rawa loman kina vei iko. E wili kina na qasenivuli se dua e vakaicace ka dau soli iloloma me isau ni veiyacovi, se kerea na kemu itaba qai vakayagataka e na sala butobuto. O ira era dau kerei iko mo cakava se solia na ka e sega ni vinaka vei iko era sega ni tamata vinaka, ka dau ca tu na inaki ni lomadra. Dau qarauni iko vinaka vei ira era dau vakavinkataki ira vei iko. So na tamata ca era dau saga mo drau veilomani, ra qai dau kerea na kemu itaba ca.

Na Veisagai tawakilikili – qo ni dua e usuraki koya se kerea me veiyacovi, dara beka se cakava na itovo tawakilikili kina yagomu.

Ke o gadreva tale na itukutuku matailalai me baleta na veisagai tawakilikili, e kune ena website toqai toka e ra:

www.facebook.com/safety/StopSextortion
www.netsafe.org.nz/image-based-abuse/
www.netsafe.org.nz/grooming/
getsafeonline.org/protecting-yourself/

Na kena vakau na itaba ni yago ni gone e sega ni ka vinaka. Ke o raica ni dua e cakava tiko, mo ripotetaka vei ratou na ovisa.

Ena lawa ni veimatani, e vakatokai me 'gone' o koya se bera ni yabaki tinikawalu, se yabaki cava ga e lavaki ena noda dui matanitu, koya e ka levu vei rau.

MO DAU NANUMA:

1. E SEGA NI DODONU me dua e vakau itaba ca se iyaloalo ca vei ira era sega ni vinakata.
2. E SEGA NI DODONU me dua e vakasaurarataka tale e dua me vakauta vua na itaba ca se iyaloalo ca.
3. E DODONU mo "vakasega" ka cakava ga na ka e donu vei iko.

NA CAVA MEU CAKAVA:

1. **Vakayagataka nomu vakasama.** Ke dua e vakavuna mo yalolailai se ririko, e vinaka mo yalodei ka rogoca ga na lomamu.
2. **Yavala, kere veivuke.** Ke o vaqaseni, vakacacani se vakasaurarataki ena mona livaliva se e matanavotu, tukuna vua e dua o nuitaka me vukei iko me wali na leqa qo.
3. **Ripotetaka na itovo ca, veivakarerei se ivalavala voravora** ena mona livaliva ka bokoca laivi na tamata e vakarerei se vakacacani iko tiko me dredre kina ni veitaratara kei iko. Ke o vinakata tale na itukutuku matailalai me baleta na soli ripote ena ivolamata, raica na [Help Centre](#). De o na via wilika talega na [Facebook's Community Standards](#) mo kila kina se cava so e vakatarai se vakatabui kina.

